

WORKING POOR

OM ARBETANDE FATTIGDOM OCH
KLASS I SVERIGE

RAPPORT 1 2015

LINA STENBERG

Tankesmedjan Tiden
www.tankesmedjantiden.se

© Tankesmedjan Tiden

Layout: Johan Resele

Foto: Trons/TT

Tryck: Linderoths Tryckeri AB, Vingåker 2015

ISBN: 978-91-980114-6-3

WORKING POOR

OM ARBETANDE FATTIGDOM OCH KLASS I SVERIGE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning av rapportens resultat	5	5.2.2 Fattigdom bland ensamstående – en kvinnofråga	14
Förslag på lösningar i korthet	5	5.2.3 Summering	14
1. Inledning:		5.3 Working poor bland utlandsfödda föräldrar	14
Vi lever i ett ojämlikt land	7	5.3.1 Varför får utlandsfödda sämre löner än svenskfödda?	15
1.2 Varför en rapport om working poor i Sverige?	7	5.3.2 Summering	15
1.3 Rapportens syfte och innehåll	7	5.4 Working poor ett klassproblem?	15
2. Är det rimligt att tala om fattigdom i Sverige?	8	5.4.1 Summering	16
2.1 Varför belysa fattigdom bland föräldrar?	8	5.5 Ensamstående arbetarföräldrar särskilt utsatta	16
2.2 Fattigdomens ärftlighet och den sociala orörligheten	9	5.5.1 Summering	17
2.3 Fattigdom, ohälsa och kriminalitet	9	5.6 Var fjärde utlandsfödd arbetarförälder fattig	17
3. Alliansen har skapat en förändrad arbetsmarknad	9	5.6.1 Summering	18
3.1 Working poor – en fråga om klass	10	5.7 Vilka har fått det bäst respektive sämst?	18
3.2 Polariseringen mellan klasserna ökar	10	5.7.1 Vad bidrar mest till fattigdomen?	19
3.3 Arbetsmarknadens förändringar klass och genus	11	5.7.2 Summering	20
4. Working poor och den nya statistiken	11	6. Slutsats: Visst lönar det sig att jobba?	21
5. Rapportens resultat:		6.1 Kan vi få ett samhälle utan working poor?	21
Fattigdomen ökar i Sverige	11	7. Policyförslag för ett mer jämlikt Sverige	22
5.1 Working poor utbredd bland barnfamiljer	12	Referenser	23
5.1.2 Summering	12	Rapportens diagram	
5.2 Stor fattigdom bland ensamstående föräldrar	13	Figur 1. Fattigdomen bland förvärvsarbetande och icke förvärvsarbetande med barn.	11
5.2.1 Det minskade stödet drabbar ensamhushåll mest	13	Figur 2. Fattigdom bland förvärvsarbetande och ej förvärvsarbetande. Samtliga med barn.	12

Figur 3. Fattigdomen bland samtliga förvärvsarbetande jämfört med förvärvsarbetande med barn. _____	12
Figur 4. Skillnaden i fattigdom mellan ensamstående och samboende förvärvsarbetande. Samtliga med barn. ____	13
Figur 5. De familjepolitiska stöden kompenserar inte längre som tidigare. _____	13
Figur 6. Skillnaden i fattigdom mellan förvärvsarbetande med utländsk och svensk bakgrund. Samtliga med barn. ____	14
Figur 7. Skillnaden i fattigdom mellan samtliga arbetare, arbetare med barn, samtliga tjänstemän och tjänstemän med barn. _____	16
Figur 8. Genomsnittlig månadslön för arbetare respektive tjänstemän. Reallön. _____	16
Figur 9. Skillnaden i fattigdom mellan samboende tjänstemän, ensamstående tjänstemän, samboende arbetare och ensamstående arbetare. Samtliga med barn. _____	17
Figur 10. Skillnaden i fattigdom mellan utlandsfödda arbetare, svenskfödda arbetare, utlandsfödda tjänstemän och svenskfödda tjänstemän. Samtliga med barn. _____	17
Figur 11. Skillnaden i fattigdom mellan utlandsfödda arbetare, ensamstående arbetare, svenskfödda tjänstemän och samboende tjänstemän. Samtliga med barn. _____	18
Figur 12. Skillnaden i fattigdom mellan samboende och ensamstående arbetare, samt samboende och ensamstående tjänstemän. Samtliga med barn. _____	19
Figur 13. Skillnaden i fattigdom mellan utlandsfödda och svenskfödda arbetare, samt utlandsfödda och svenskfödda tjänstemän. Samtliga med barn. _____	19

Sammanfattning av rapportens resultat

- Fattigdomen är störst bland personer utanför arbetsmarknaden. År 2013 var nästan varannan person utan jobb fattig, en fördubbling sedan 2005.
- Fattigdomen bland förvärvsarbetande ökar, och är större bland föräldrar. 7 procent av de som jobbar och har hemmavarande barn lever i fattigdom jämfört med 5,5 procent bland övriga.
- Det finns vinnare och förlorare i 2000-talets ökande ojämlikhet. Tjänstemännen, och framför allt de samboende och svenskfödda tjänstemännen med familjer tillhör vinnarna. Hela 98 procent av dessa lever över fattigdomsgränsen.
- De största förlorarna är arbetarna, och särskilt de ensamstående och utlandsfödda arbetarföräldrarna. Var femte respektive var fjärde av dessa lever i fattigdom.
- Skillnaden mellan tjänstemän och arbetare har ökat med Alliansregeringens politik. 1991 var det 1,5 gånger vanligare att som arbetare med familj leva i fattigdom. 2006 var det dubbelt så vanligt och 2013 fyra gånger vanligare.
- Glappet mellan ensamstående och samboende föräldrar har vidgats alltmer. 2013 var en av sex ensamstående föräldrar fattiga jämfört med en av 18 samboende.
- Inkomstskillnaderna mellan familjer med svensk och utländsk bakgrund ökar. 1991 var det dubbelt så vanligt att leva i fattigdom som utlandsfödd förälder med jobb, än som svenskfödd. 2013 var en förälder av sex med utländsk bakgrund fattig, jämfört med en av tjugo med svensk bakgrund.
- Allt fler arbetare i ensamhushåll är fattiga. Det är tio gånger mer sannolikt att som ensamstående arbetarförälder leva i fattigdom än som samboende arbetarförälder. Det är även fem gånger vanligare att ensamstående föräldrar i tjänstemannayrken är fattiga än samboende.
- Fattigdomen breder ut sig bland arbetare med utländsk bakgrund. Det är hela elva gånger vanligare att en utlandsfödd arbetarförälder är fattig jämfört med en svenskfödd tjänstemannaförälder. Andelen fattiga bland utlandsfödda arbetare med familj har femdubblats sedan 90-talet. Det är även dubbelt så vanligt att en utlandsfödd tjänsteman med familj är fattig jämfört med en svenskfödd.

Förslag på lösningar i korthet

För att komma åt de växande problemen med working poor, och särskilt bland de grupper som identifieras i den här rapporten, behövs ett flertal politiska förändringar. Några av förslagen är:

- En förbättrad arbetsmarknads- och sjukförsäkringspolitik som inte straffar ut personer utanför arbetsmarknaden och som möjliggör trygga jobb med bra löner, särskilt för de som står längst ifrån arbetsmarknaden.
- En översyn av de familjepolitiska stödsystemen där dessa görs mer kompensatoriska, särskilt med hänseende till de ensamstående föräldrarnas situation.
- En aktiv löneutjämning mellan kvinnor och män och sett till etnisk bakgrund.
- Ett bättre system för ickediskriminering på arbetsmarknaden för personer födda utomlands.

1. Inledning: Vi lever i ett ojämlikt land

En allt mindre grupp människor förfogar över en allt större del av världens tillgångar. Ojämlikheten mellan olika grupper inom samhället ökar. Trots att världens fattigdom minskar, blir skillnaderna mellan dem som har och inte har bara större. Detta är en tydlig global trend.

Här i Sverige ser vi den processen väldigt tydligt. Ojämlikhetsutvecklingen har resulterat i framväxten av en ny överklass. En ökande välbeställd grupp, med stor köpkraft och med allt större resurser.

Den andra sidan av verkligheten visar de som fått det sämre under samma period. Fler lever i fattigdom i Sverige i dag. Samtidigt har de redan fattiga fått det ännu sämre.

Ofta är vattendelaren mellan att klara sig och att inte klara sig ekonomiskt, att ha ett tryggt arbete med tillräckligt betalt. Det är den enkla förklaringen. De riktigt rika behöver dock inte arbeta, de ärver oftast sina inkomster eller lever på kapitalvinster. För den övriga befolkningen är dock arbete medlet för att uppnå en bra levnadsstandard.

Under Allianspartiernas regeringsperiod 2006–2014 var arbete, ”arbetslinjen” en standardlösning och det överordnade mantrat. Att jobba ska löna sig, att inte jobba ska straffa sig.

Och visst har det straffat sig att inte jobba, någonting vi återkommer till senare i rapporten. Men trots all fokus på arbetslinjen, har fattigdomen även ökat bland de som arbetar. *Working poor* har precis som i många länder i vår omvärld, blivit en svensk realitet. Särskilt hårt har det drabbat vissa grupper i samhället, som ensamstående föräldrar med barn, familjer med utländsk bakgrund och föräldrar anställda i arbetaryrken.

Den här rapporten består av ett antal delar. Först definieras och diskuteras begreppen fattigdom, *working poor* och klass som fenomen i dagens Sverige. Det statistiska underlaget som Statistiska Centralbyrån (SCB) tagit fram på uppdrag av Tankesmedjan Tiden presenteras, redovisas och analyseras. Avslutningsvis dras slutsatser av statistiken och policyrekommendationer presenteras.

1.2 Varför en rapport om *working poor* i Sverige?

I december 2013 släppte Arbetarrörelsens Tankesmedja (numera Tankesmedjan Tiden) rapporten ”Jobbar – men ändå fattig”.¹ Syftet var att uppmärksamma den ökande fattigdomen i stort, men framförallt att visa på vilket bidrag den dåvarande regeringens arbetslinje faktiskt hade i att förstärka fattigdomen i samhället snarare än att minska den.

Särskilt visade rapporten att fattigdomen ökat också bland de som arbetade och därmed att Alliansregeringens arbetslinje inte fungerade. Att den morot som arbete var tänkt att vara, inte gav önskad effekt. Trots att det fanns en betydligt större ökning av personer i fattigdom bland sjukskrivna, arbetslösa och pensionärer, ökade även fattigdomen bland de som arbetade och särskilt bland vissa grupper.

Med den rapporten har begreppet *working poor*, arbetande fattigdom, återlanserats som ett relevant problem här i Sverige. Det har ansetts vara ett historiskt fenomen, något vi blev av med i samband med att vår välfärdsstat byggdes upp. Vi är även vana att se det som ett internationellt problem snarare än ett inhemskt, och hänvisar ofta till länder som USA eller Tyskland. Men rapporten visade tydligt att *working poor* i högsta grad existerar i vårt land.

Sedan ”Jobbar – men ändå fattig” släpptes har en del hänt. En ny rödgrön regering har tillträtt och tagit över efter Alliansen. Några månader har gått sedan valet med en regeringskris och en nedröstad budget har delvis bakbundit regeringen i dess ambitioner under det första halvåret. Dock märks en annan ton och en annan syn på orättvisor, växande klyftor, fattigdom och solidaritet, vilket ger löfte om en annan politik.

Vi kommer att se en eftersläpning av resultat som effekt av Alliansregeringens politik. Att fattigdomen så drastiskt ökade bland vissa grupper under de åtta år Alliansen regerade, kommer inte att förändras i ett slag.

Men den nya regeringen har mycket att bevisa när det gäller utjämnandet av de breda klyftorna i samhället. Rättvisa och solidaritet är ju trots allt Socialdemokraternas ledord. Därför är detta en särskilt angelägen utmaning att ta sig an, att ta krafttag mot fattigdomen.

1.3 Rapportens syfte och urval

För att få en inblick i problematiken kring *working poor* i Sverige har Tankesmedjan Tiden tillsammans med SCB tagit fram alldeles ny, unik statistik.

Syftet är att inte bara synliggöra hur problemet har utvecklats generellt utan särskilt se till situationen för några av de mest drabbade grupperna i samhället. I den här rapporten fokuseras särskilt på barnfamiljer med utländsk bakgrund, som är ensamstående eller har arbetaryrken. Anledningen att barnfamiljer är i fokus beror på att dessa har större utgifter än vuxna utan barn, att den enskilde förvärsarbetande individen inte bara har ett ansvar att försörja sig själv, även barnen är beroende av deras inkomster.

Det är angeläget att granska just föräldrars inkomster, både för att de har ett viktigt ansvar för barnens uppväxtsituation här och nu, men också för att de har en avgörande roll för morgon-

¹ Lina Stenberg. ”Jobbar – men ändå fattig”. Tankesmedjan Tiden, 2013.

dagens samhälle. Föräldrarnas ekonomiska situation lägger indirekt grunden för den framtida generationens välmående.

Att det är just ensamstående, arbetare och utlandsfödda som lyfts fram i rapporten beror på att dessa grupper har fått det erkänt allt svårare, vilket påvisats en mängd rapporter och studier under de senaste åren. Därför är det föräldrarna ur de här kategorierna som lyfts upp och som den här rapporten tittar på.

I största möjligaste mån har även faktorerna kombinerats, för att exempelvis se närmare på situationen för utlandsfödda arbetare och ensamstående föräldrar i arbetaryrken. Genom att granska dessa bakgrundsfaktorer undersöks hur utvecklingen sett ut över tid, om det finns trender som framkommer. Går det att exempelvis urskilja vilka som har varit mest förskonade, vilka som drabbats värst och vad som har påverkat detta?

Slutligen är ambitionen att föra fram förslag på politiska lösningar som måste till för att minska gapet, öka jämlikheten och få bort working poor i Sverige.

2. Är det rimligt att tala om fattigdom i Sverige?

Att diskutera ordet fattigdom är inte okontroversiellt i ett rikt land som Sverige, varför det är viktigt att definiera begreppet och sätta det i rätt kontext. Det finns flera olika former av fattigdom som används i den här typen av diskussioner, varav relativ, materiell och absolut fattigdom är de vanligaste.

Relativ fattigdom är det begrepp som under ett drygt decennium använts för att beskriva ekonomisk utsatthet här i Sverige och i andra västländer. Att betona det relativa har varit viktigt eftersom det inte syftar på den sortens extrema fattigdom som förekommer i u-länder, utan är tänkt att beskriva en fattigdom som vi kan se i ett välmående land som Sverige.

EU använder ett standardmått på relativ fattigdom, vilket i ett givet land omfattar dem som har en inkomst på mindre än 60 procent av den nationella medianinkomsten.² Det är ett bra och användbart mått för att mäta fattigdom över tid, liksom för att jämföra mellan olika samhällsgrupper och mellan EU-länder. Det är det mest vedertagna måttet för fattigdom, SCB mäter i enlighet med det, liksom andra myndigheter och organisationer. Därför används relativ fattigdom utifrån EU:s definition i den här rapporten.

2.1 Varför belysa fattigdom bland föräldrar?

Fattigdom är ett problem som i större utsträckning förekommer i grupper som själva inte kan styra över sin ekonomiska situation. Äldre, sjuka och barn är därför särskilt utsatta. Enligt Unicef är det globalt sett ett betydligt allvarligare problem när barn lever i fattigdom jämfört med vuxna i allmänhet. En vuxen person kan själv sträva efter att få en bättre ekonomisk situation, hen har

(oftast) makt över sitt eget liv och har kunskap att göra förändringar. Tidsperspektivet är också ett helt annat för en vuxen. Att under några år ha det knapert kan vara något som både fysiskt och mentalt går att leva med på ett ojämförligt sätt.³

Föräldrar med hemmavarande barn har ett ansvar att inte bara försörja sig själva på sin inkomst. Ju fler barn som finns i huset, desto större ekonomiska utgifter. Barnbidraget på 1 050 kronor per barn täcker inte ensamt de utgifter i form av barnomsorg, kläder, mat och annat som krävs.

Det finns många kopplingar mellan stress, ohälsa och fattigdom hos föräldrar. Att vara fattig och inte ha överblick över den ekonomiska situationen är oftast väldigt stressande. Att ha ansvaret för barnens välmående, att vända på slantar för att få det att gå ihop så att barnens lidande ska minimeras, tär ofta på föräldrar som inte är tryggade i att pengarna kommer att räcka. Många föräldrar vittnar om ständigt oro och ångest, att de åsidosätter sina egna behov och sitt eget välmående. Att de håller ihop för barnens skull.

En rapport som Unicef tagit fram i samband med London School of Economics and Political Science undersökte vad som hände i samhällen i olika västländer där ett oväntat ekonomiskt uppsving gynnade de allra fattigaste barnfamiljerna. Resultaten var slående, både föräldrars och barns välmående ökade kraftigt när intäkterna ökade. Men även mer oväntade effekter följde, som barnens radikalt förbättrade skolresultat. Slutsatsen var att familjernas dåliga ekonomi, stress och oro har en oerhört negativ inverkan på hela familjen, både på kort och lång sikt.⁴

I en rapport från Rädda Barnen ”Ensam är fattig” beskriver föräldrar i fattigdom sin och familjens situation med egna ord.⁵ Familjerna saknar ofta en ekonomisk buffert och är väldigt sårbara för oförutsedda utgifter. En ensamstående mamma berättar om oron och rädslan att inte ha pengar till det allra nödvändigaste:

Det händer att jag inte har råd att köpa mat eller något som verkligen behövs särskilt sista dagarna före utbetalningen. Eller när jag får oanade utgifter.

En fyrabarnsmamma beskriver hur hon med sina knappa resurser prioriterar barnen framför sig själv:

Jag har själv inte kunnat köpa varken kläder eller skor till mig på fem år! Skorna jag använder alla dagar året runt sedan 2001 – är totalt slut. Jag har tappat fyra tänder på ett år – det finns ingen möjlighet att ens drömma om att gå till tandläkaren (det är nu nio år sedan sist) – och tandvärken är grym.⁶

2 The European Anti-Poverty Network: <http://www.eapn.eu/en/what-is-poverty/how-is-poverty-measured>, 26 mars 2015.

3 Unicef: <http://www.unicef.org/sowco5/english/povertyissue.html>, 26 mars 2015.

4 Kitty Stewart et al. Does money affect children's outcomes? The London School of Political Science and Economics, 2013.

5 Lina Stenberg. Ensam är fattig. Rädda Barnen, 2006.

6 ibid.

Förutom den mer direkta inverkan som fattigdom har på en familj här och nu, finns det även långsiktiga konsekvenser som kan vara allvarliga. Genom forskning och statistik har man konstaterat att fattigdom ofta ärvs vidare från en generation till en annan, samt att korrelationen mellan fattigdom och exempelvis långsiktig ohälsa är tydlig.

2.2 Fattigdomens ärftlighet och den sociala orörligheten

Begreppet ”social rörlighet” används för att förklara att en individs bakgrund inte begränsar dess möjligheter. I ett strikt teoretiskt tillstånd skulle absolut social rörlighet innebära en total utjämning av barns villkor från födseln med helt lika utgångspunkter i livet. Oavsett klasstillhörighet skulle alla barn ha likvärdiga chanser i livet.⁷

Det liberala svaret på problemet då det teoretiska tillståndet inte råder, är att uppmontra till en individuell klassresa. Att varje enskild person kan ta tag i sitt liv bara man vill. Från vänster är svaret att villkoren måste utjämnas på det strukturella planet. Att lyfta hela samhällsgrupper och bredda den välmående medelklassen så att utgångspunkterna blir mer lika.

I en studie från 2012 av Institutet för Arbetsmarknads- och Utbildningspolitisk Utvärdering (IFAU) genomförd på fyra generationer, visas hur inkomst- och utbildningsnivåer förs över mellan olika generationer. Resultaten är entydiga, familjebakgrund har en större och mer långlivad betydelse för en persons ekonomi och utbildning än vad som ofta antas. Den ekonomiska rörligheten är alltså lägre än vad den beskrivs att vara, särskilt i mer liberal litteratur.⁸

I en annan studie, i ”Social Rapport 2010” beläggs att den sociala rörligheten i Sverige var större från efterkrigstiden till 1980- och 90-talet. Betydelsen av föräldrarnas sociala klass för barnens utbildningsnivå minskade från 1920-talet fram till 1950-talet. Dock har minskningen avtagit för generationerna som föddes efter detta.⁹

Forskarna i samma studie gjorde jämförelser mellan inkomster i olika generationer. Personer vars föräldrar hade lägre intäkter hade en likartad startinkomst som övriga, men tappade relativt

sett för varje år jämfört med dem vars föräldrar var höginkomsttagare. Dessutom visades att betydelsen av föräldrarnas intäkter för en individs inkomst ökat över tid. Sannolikheten att hamna i de lägre inkomstskikten ökade ju lägre inkomster föräldrarna hade under personens uppväxttid.¹⁰

2.3 Fattigdom, ohälsa och kriminalitet

Fattigdom är som tidigare nämnt ett problem här och nu. Familjer vänder på slantar, föräldrar har knappt råd med mat, kläder, mediciner och andra nödvändigheter. Men fattigdom är också en riskfaktor på lång sikt. Inom forskningen finns mängder av kopplingar mellan ekonomisk utsatthet och negativa konsekvenser i övrigt som exempelvis förkortad livslängd.

I en studie finansierad av Riksbankens Jubileumsfond från 2014, jämfördes förväntad medellivslängd kopplad till inkomst. 1970 kunde en 35-årig man i det lägsta inkomstskiktet förväntas bli 73 år, medan en 35-åring i det översta inkomstskiktet förväntades bli 78 år. 2007 hade skillnaden i medellivslängd ökat med två år, där den fattigaste 35-åringen förväntades bli 77 och den rikaste 84 år.¹¹

I en annan studie utförd vid Sahlgrenska universitetssjukhuset 2014 tydliggörs hälsoskillnaderna mellan olika Göteborgsförorter. Människor i resurssvaga förorter hade tre gånger oftare diabetes och hade mer än dubbelt så ofta behandlats för en hjärtinfarkt. Hos barn är kopplingen mellan fattigdom och ohälsa också tydlig. Lennart Köhler, professor vid Nordiska Högskolan för Folkhälsovetenskap har jämfört barns hälsosituation i olika stadsdelar i Göteborg. I Biskopsgården där inkomstnivåerna är låga, var barnens hälsa sämre och hälften av sexåringarna hade karies jämfört med bara en tiondel av barn i mer välbärgade stadsdelar. Samma tendens syntes vad gäller barns fetma och övervikt.¹²

Det finns också tydliga kopplingar mellan fattigdom, ohälsa och brottslighet. Enligt Brottsförebyggande rådet finns flera riskfaktorer hos ungdomar som kan leda till kriminalitet. Fattigdom är en viktig sådan.¹³ En longitudinell studie vid Stockholms universitet undersökte en stor grupp individer i Storstockholm som under 60-talet registrerades för brott som ungdomar. Genom att titta på gemensamma nämnare i form av bakgrundsfaktorer syns trångboddhet, splittrade familjer och föräldrar i arbetaryken som vanligast förekommande. Nämda bakgrundsförhållanden är särskilt tydliga bland de som fortsatt med brottslighet även efter ungdomsåren. De pojkar som växt upp som fattiga var kraftigt överrepresenterade bland de som både begick brott som unga och vuxna.¹⁴

7 Nationalencyklopedin: www.ne.se

8 Mikael Lindahl et al. Intergenerationell rörlighet i inkomster och utbildning – en analys av fyra generationer. IFAU, 2012.

9 Jan O. Jonsson. Fattigdomens förändring, utbredning och dynamik. Social rapport 2010. Socialstyrelsen, 2010.

10 Jan O. Jonsson. Fattigdomens förändring, utbredning och dynamik. Social rapport 2010. Socialstyrelsen, 2010.

11 Thomas Heidmark. Rika män lever sju år längre än fattiga. Riksbankens Jubileumsfond, 2014-04-09.

12 Lennart Köhler, Barnhälsoindex. NHV 2013.

13 Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling. BRÅ, 2009.

14 Anders Nilsson et al. Kriminalitet och livschanser. Institutet för framtidsstudier, 2009.

3. Alliansen har skapat en förändrad arbetsmarknad

Hur har en uttalad jobblinje kunnat leda till att fler som arbetar också är fattiga? Sanningen är att arbetslinjen inte bara sänkte levnadsstandarden för personer som saknade jobb. Skärpta sjuk-skrivnings- och arbetslöshetsregler, liksom mer flexibla och otrygga anställningsformer har skapat en större låglönemarknad. Det uttalade incitamentet att jobba istället för att inte jobba har lett till att fler tvingats ta ett arbete med en låg lön med sämre arbetsvillkor. Ett sådant jobb är i alla omständigheter bättre än en sjuk- eller arbetslöshetsersättning som är orimligt och oskäligt låg.

Fackföreningarnas medlemsgrad minskade under Alliansregeringen, som ett resultat av höjda a-kasseavgifter och en borttagen möjlighet till skatteavdrag för fackföreningsavgifter. Mellan 2006 och 2013 förlorade LO 334 000 medlemmar.¹⁵ Fackföreningarnas försvagning har gjort det svårare att organisera arbetstagare och skydda deras rättigheter.

Arbetslinjen har också gjort arbetsmarknaden mer flexibel på den förvärvsarbetades bekostnad. Alliansen ändrade reglerna i Lagen om anställningsskydd (LAS) 2007 och införde anställningsformen ”allmän visstidsanställning”, en ändring som innebär att ett tillfälligt jobb kan förlängas utan att övergå till en tillsvidareanställning. Allt fler har fått osäkra anställningar under den här perioden, och tendensen är att de dessa anställningar blivit allt längre på ett och samma ställe. Enligt en undersökning av TCO hade elva procent av de tillfrågade, 65 000 personer, haft en tillfällig anställning hos samma arbetsgivare i mer än fem år.¹⁶ Andra symptom på den mer flexibla arbetsmarknaden är den växande bemanningsbranschen och sms-anställningar som blivit allt vanligare.

Internationella erfarenheter visar att försvagade fackföreningsrörelser och mer osäkra och flexibla anställningar är symtomatiskt för samhällen där en stor befolkning lever i working poor.

Alliansregeringen genomförde även förändringar i arbetslöshetsförsäkringen, a-kassan, som tvingade den jobbsökande att vara beredd att ta vilket arbete som helst för att få ersättningen. Både geografiskt och kompetensmässigt skulle den arbetslöse vara beredd att ta vilket jobb som helst, även om det var kortsiktigt och med en betydligt lägre lön än vad personen egentligen önskade eller behövde.

Försämrade arbetslöshetsvillkor är enligt internationella erfarenheter tätt kopplat med en utbredd working poor-problematik. Att inte kunna ställa krav på jobbet art, kompetensnivå och inkomst, ger arbetstagaren en dålig utgångssituation för både karriär- och löneutveckling.

Läs mer om internationella erfarenheter av working poor och Aliansregeringens arbetslinje kopplad till working poor i rapporten ”Jobbar – men ändå fattig”.¹⁷

3.1 Working poor – en fråga om klass

Klass är en viktig komponent för att förstå fattigdomens utbredning, och särskilt just bland den förvärvsarbetande befolkningen.

Många tycker att klassbegreppet kan vara svårt att tillämpa i modern tid. Detta beror delvis på att det under 1900-talet fanns en aktiv utjämningspolitik, medelklassen växte och skillnaderna krympte. Dessutom ändrades arbetslivets yrken i karaktär, samtidigt som den fackliga rörelsen växte och allt fler fick en högre utbildning. Den offentliga sektorn anställde allt fler, regelrätta arbetaryrken blev färre.

Den tidigare skarpa gränsen mellan arbetarklass och medelklass suddades delvis ut när exempelvis arbetsvillkoren och lönen för en sjuksköterska kan vara sämre än en fabriksarbetares.

3.2 Polariseringen mellan klasserna ökar

Ojämligheten mellan klasserna ökar i Sverige. Enligt Rune Åberg, forskare inom arbetsmarknad och välfärd, syntes en tydlig uppkvalificering i Sverige under 1900-talets senare del. Fler fick bättre löner, jämt fördelat över olika yrkeskategorier. Denna tendens har sedan millennieskiftet övergått till en större polarisering. Skillnaderna har i stället ökat.

I korthet beror polariseringen på att utbudet av högt utbildad arbetskraft har ökat, och att fler arbetsgivare har möjlighet att kräva hög utbildning trots att det inte är nödvändigt för tjänsten. Allt fler arbeten i mellanskikten har därmed försvunnit, vilket lett till att personer med något lägre utbildningsnivåer trycks nedåt i systemet och i sin tur får jobb som de är överkvalificerade för. Personer utan högre utbildning får därför allt svårare att konkurrera om jobb som de egentligen har kompetens att utföra. I slutändan får de som har svårast att få jobb det ännu svårare – personer som är långtidsarbetslösa, personer från andra länder eller ungdomar utan tidigare yrkeserfarenhet. Inkomsterna har blivit mer spridda mot både högre och lägre löner.¹⁸

Polariseringen syns tydligt i sysselsättningsstatistiken. Bland personer med eftergymnasial utbildning är endast fem procent arbetslösa jämfört med åtta procent med gymnasial och 21 procent med enbart förgymnasial utbildning. Jämför vi med 2007 har skillnaderna ökat. Då var 4, 6 respektive 13 procent inom samma kategorier arbetslösa.¹⁹

¹⁵ LO-förbundens medlemsantal: [https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1393851241172_forbundens_medlemsantal_2013_pdf/\\$File/Forbundens_medlemsantal_2013.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1393851241172_forbundens_medlemsantal_2013_pdf/$File/Forbundens_medlemsantal_2013.pdf)

¹⁶ Additional comments from TCO regarding infringement procedure 2007/4835 against Sweden. TCO, 2013.

¹⁷ Lina Stenberg. ”Jobbar – men ändå fattig”. Arbetarrörelsens Tankesmedja, 2013.

¹⁸ Rune Åberg. Tjugohundratalets arbetsmarknad – fortsatt uppkvalificering eller jobbpolarisering? Ekonomisk debatt 2013.

¹⁹ SCB: www.scb.se

Konsekvensen av polariseringen är större löneskillnader mellan yrkesgrupper, då efterfrågan driver upp de högutbildades löner. Samtidigt står lönenivåerna stilla eller rör sig betydligt långsammare bland de lågutbildade.

Alliansregeringens politik 2006–2014 gick ut på att uppmuntra till arbete med låga löner, att det skulle löna sig framför att stå utanför arbetsmarknaden. Arbetslinjen hade som tidigare nämnts även effekten att fler tvingades ta jobb för lägre löner. På samma sätt bidrog den nya politiken till att fler som egentligen var sjukskrivna, genom att bli utförsäkrade hamnade inom arbetsmarknadspolitiken med låga löner. Dessutom resulterade den förda politiken i en mer ineffektiv matchning av de arbets sökande, vilket än mer bidrog till problematiken.

3.3 Arbetsmarknadens förändringar – klass och genus

Polariseringen och de försämrade villkoren på arbetsmarknaden har särskilt drabbat vissa grupper, något som många studier visar. LO visar i ”Sveriges Jämställdhetsbarometer 2014” hur arbets situationen skiljer sig mellan arbetare och tjänstemän, men även mellan kvinnorna och männen i dessa kategorier.

En viktig bidragande faktor till en lägre inkomst bland arbetare och kvinnor är svårigheten att arbeta heltid. LO visar att varannan arbetarkvinna jobbar deltid, oftast utan att ha valt det själv. Efter arbetarkvinnorna är det vanligast att tjänstemannakvinnorna inte arbetar heltid, men dessa har i högre grad valt det själva. Endast en av tio arbetarmän arbetar deltid, och ännu något färre tjänstemän. Ensamstående arbetarföräldrar (som oftast är kvinnor) är därmed en särskilt utsatt grupp.

Möjligheten att enbart jobba under kontorstid är också betydligt mer ovanlig bland arbetarkvinnor (55 procent) och arbetarmän (40 procent) jämfört med tjänstemannakvinnor och män (26 respektive 20 procent). Det är också avsevärt svårare för arbetare än för tjänstemän att utöva inflytande över sin arbetstid och arbetssituation. De här omständigheterna komplicerar särskilt för just föräldrar med arbetaryrken, som kan ha svårt att arbeta utanför normala barnomsorgstider. Detta komplicerar i sin tur ytterligare möjligheten att jobba heltid och få den heltidsinkomst som en barnfamilj särskilt kan behöva.

LO:s rapport visar även att arbetare och särskilt arbetarkvinnor, har mer betungande arbetsförhållanden både fysiskt och psykiskt, än tjänstemännen. Detta påverkar förmodligen orken och förmågan att jobba mer än deltid även om möjlighet teoretiskt finns. Att arbetarkvinnor har ett oproportionerligt stort ansvar för hem och barn, kan också förklara att deras faktiska möjlighet att jobba och alltså tjäna mer, är svårare.²⁰

4. Working poor och den nya statistiken

För att titta närmare på den relativa fattigdomens utbredning i Sverige har SCB på uppdrag av Tankesmedjan Tiden tagit fram aggregerad data för åren 1991–2013. Underlaget är uppdelat på samtliga förvärvsarbetande, förvärvsarbetande med hemmavarande barn 0–19 år, samtliga ickeförvärvsarbetande och ickeförvärvsarbetande med hemmavarande barn 0–19 år.

Vid den senaste mätningen 2013 bestod gruppen ”Förvärvsarbetande med barn” av 4 250 600 personer, dessa utgör grunden i den här studien. Ur den här gruppen har personer med utländsk bakgrund (528 900 personer), ensamstående föräldrar (729 000 personer) och personer i arbetaryrken (651 500 personer) identifierats och sorterats ut. Det finns självklart överlappningar här, exempelvis utländskt födda som också är ensamstående föräldrar. Dessvärre blir grupperna för små för att urskilja ”utländskt födda ensamstående” som en enskild grupp.

SCB har delat in samtliga ovanstående grupper i två kategorier, relativt fattiga och inte fattiga. Relativ fattigdom definieras i enlighet med SCB och EU som i inkomster under 60 procent av medianinkomsten. De ickefattiga har således inkomster över 60 procent av medianinkomsten.

Studien visar statistik för ”vuxna individer med hemmavarande barn 0–19 år” som vid några tillfällen i rapporten jämförs med gruppen ”samtliga vuxna”. Dessvärre saknas statistik för ”vuxna utan hemmavarande barn”. Den förstnämnda gruppen ingår också i gruppen ”samtliga vuxna”, varför en jämförelse dem emellan inte ger en helt rättvisande bild.

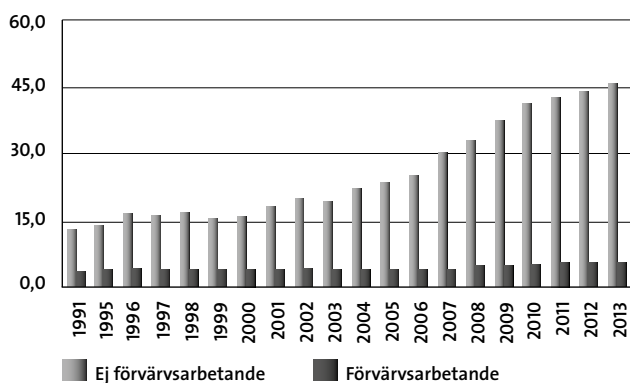
Jämförelser görs mellan personer födda i Sverige (svenskfödda) och personer födda utomlands (utlandsfödda). Begreppen utlandsfödd och person med utländsk bakgrund används synonymt i den här studien. Detsamma gäller med svenskfödd och person med svensk bakgrund. Personer med utländskt påbrå, med en eller två utlandsfödda föräldrar som själv är född i Sverige, ingår i gruppen svenskfödda.

20 Joa Bergold, Ulrika Vedin. Sveriges Jämställdhetsbarometer 2015. LO, 2015.

5. Rapportens resultat: Fattigdomen ökar i Sverige

De som fått det allra svårast ekonomiskt i Sverige är personer utan jobb. Fram till 2003 var andelen fattiga som inte arbetade mindre än 20 procent, medan det efter 2005 har ökat till över 40 procent 2010. Den senaste mätningen visar att 46 procent av de utan arbete lever i fattigdom.

Figur 1.
Fattigdomen bland förvärvsarbetande och ej förvärvsarbetande.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande respektive ej förvärvsarbetande, 20–64 år.

Källa: SCB

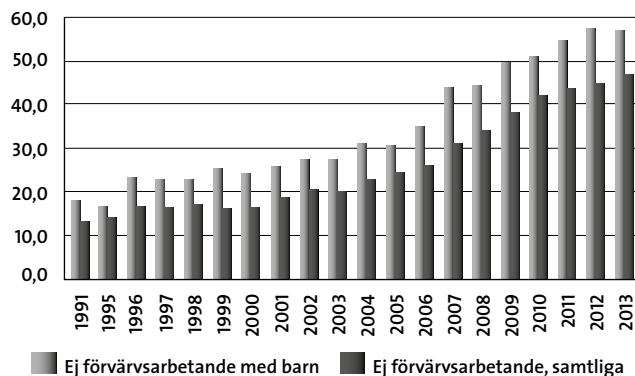
Den enkla förklaringen är att Alliansregeringens arbetslinje som inrättades 2006 gav väntade resultat. Arbete skulle premieras och ickearbete skulle straffas. Nya regler för sjukskrivningar och a-kassa, som radikalt försvårade den ekonomiska situationen för sjuka och arbetslösa ligger till stor del bakom de här resultaten.

Hur ser det då ut när det gäller barnfamiljer? Av naturliga skäl är fattigdomen större bland barnfamiljer. Barn kostar pengar. Enligt SCB:s undersökning om hushållens utgifter (HUT) beräknas hushåll med barn göra av med 70 000–95 000 kronor mer per år än hushåll utan barn.²¹ En viss kompensation ges i form av barnbidrag och i vissa fall andra statliga stöd, men inkomsterna når ändå inte upp till de schablonuträknade utgiftsnivåerna.

I tabellen nedan syns skillnaden i fattigdom mellan icke förvärvsarbetande med barn jämfört med samtliga ickeförvärvsarbetande. Ända sedan 1991 har allt fler barnfamiljer haft det sämre ställt, även om skillnaden mellan grupperna fram till 2006 inte var större än fem till åtta procentenheter. Från 2006 ökade skillnaderna till tio till tolv procentenheter, och vid den senaste mätningen levde hela 56 procent av de icke-förvärvsarbetande med barn och 46 av samtliga ickeförvärvsarbetande i fattigdom.

2013 levde drygt vartannat barnhushåll där föräldrarna saknade jobb i fattigdom jämfört med vart femte barnhushåll tio år tidigare. Detta är en oerhört stor förändring på kort tid.

Figur 2.
Fattigdom bland samtliga ej förvärvsarbetande jämfört med med ej förvärvsarbetande med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som ej förvärvsarbetar, 20–64 år, med barn 0–19 år, respektive utan barn.

Källa: SCB

Utvecklingen som visas i de här diagrammen ger en väldigt allvarlig och bekymmersam bild av hur situationen ser ut för alla de vuxna individer – och deras barn – som saknar arbete, som är sjuka eller lever med en funktionsnedsättning.

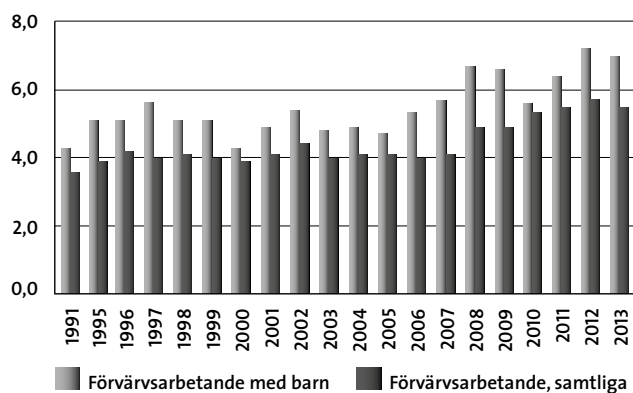
Den här rapporten kommer inte att gå djupare in på den här gruppen, utan fokuserar härnäst på den ekonomiska situationen för personer i arbete.

5.1 Working poor utbrett bland barnfamiljer

Den arbetande fattigdomen växer sig allt större i Sverige. I diagrammet nedan syns en ökning över tid i fattigdom både bland ”förvärvsarbetande, samtliga” (svarta staplar) och ”förvärvsarbetande med barn” (grå staplar). Bland de förstnämnda har fattigdomen varit relativt stabil kring fyra procent fram till 2008, då den ökade till runt fem procent. Vid den senaste mätningen framgår att 5,5 procent av samtliga förvärvsarbetande är fattiga. Detta är marginella förändringar, men visar ändå på en knapp 40-procentig ökning i fattigdom sedan 2006.

²¹ SCB: www.scb.se

Figur 3.
Fattigdomen bland samtliga förvärvsarbetande jämfört med förvärvsarbetande med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år respektive utan barn.

Källa: SCB

I samma diagram syns även utvecklingen av fattigdomen bland förvärvsarbetande med barn. År 1991 skilde det bara 0,7 procentenheter mellan grupperna ”samtliga förvärvsarbetande” och ”förvärvsarbetande med barn”. Den här relativt ringa differensen var i stort sett konstant fram till 2005. Vid den senaste mätningen 2013 syns en skillnad mellan grupperna på 1,5 procentenheter.

Detta visar att det vid senaste mätningen var 30 procent vanligare att som förvärvsarbetande med barn vara fattig än bland samtliga förvärvsarbetande.

Att det kostar pengar att ha barn förklarar inte den ökande skillnaden i fattigdom mellan barnfamiljer jämfört med de övriga. Förklaringarna finns i stället i de förändrade villkoren på arbetsmarknaden liksom de allt mindre kompensatoriska familjepolitiska stöden. Mer om detta presenteras längre fram.

5.1.2 Summering

- De som har störst risk att leva i fattigdom är personer utanför arbetsmarknaden, och skillnaderna mellan förvärvsarbetande och ickeförvärvsarbete i fattigdom har ökat betydligt under senare år.
- 2013 levde 46 procent utan arbete i fattigdom jämfört med 5,5 procent av personer med arbete. Bland personer med barn var 56 procent utan jobb fattiga jämfört med 7 procent av de förvärvsarbetande med barn.

22 SCB: www.scb.se

23 SCB: www.scb.se

- Sedan 2005 har det blivit dubbelt så vanligt att leva i fattigdom bland personer utanför arbetsmarknaden.

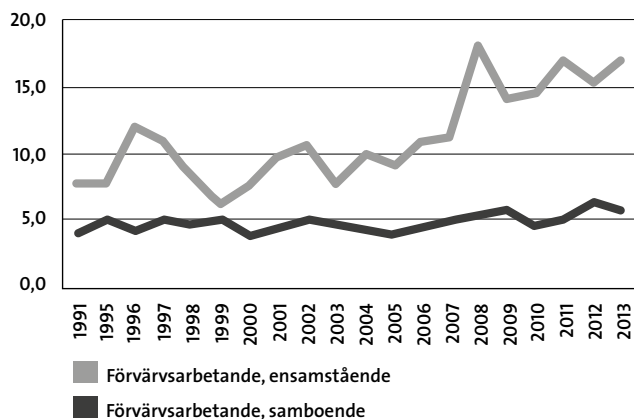
- Även bland de förvärvsarbetande har fattigdomen ökat. Det är nästan 40 procent fler som lever i fattigdom trots jobb 2013 jämfört med 2006.

- Fattigdomen är högre bland föräldrar trots arbete. 7 procent av de som förvärvsarbetar och har barn lever i fattigdom jämfört med 5,5 procent av samtliga förvärvsarbetande.

5.2 Stor fattigdom bland ensamstående föräldrar

Ungefär sju av tio familjer i Sverige utgörs i dag av kärnfamiljer. Resterande familjer har barn som antingen växelvis bor hos båda föräldrarna, bara hos den ena eller i ombildade familjekonstellationer.²² Traditionellt har enförälderhushåll bestått av mammor med barn, en trend som håller i sig än i dag. Enligt SCB är 80 procent av barnen som inte lever i kärnfamiljer skrivna hos sin mamma.²³

Figur 4.
Skillnaden i fattigdom mellan ensamstående och samboende förvärvsarbetande. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år, samboende respektive ensamstående.

Källa: SCB

När grupperna ensamstående och samboende förvärvsarbetande föräldrar i fattigdom jämförs, syns en stor skillnad. Det är dyrt att ha barn och med en förvärvsinkomst i stället för två märks barnens utgifter tydligare i den totala ekonomin.

Diagrammet visar en tydlig skillnad mellan ensamstående och samboende och glappet har ökat över tid. Fram till 2005 var fattigdomen bland både samboende och ensamstående under 10 procent i båda grupperna, och skillnaden dem emellan var som

mest fem procentenheter. Efter 2005 har dock skillnaderna ökat markant, när de ensamstående föräldrarna blivit allt fattigare.

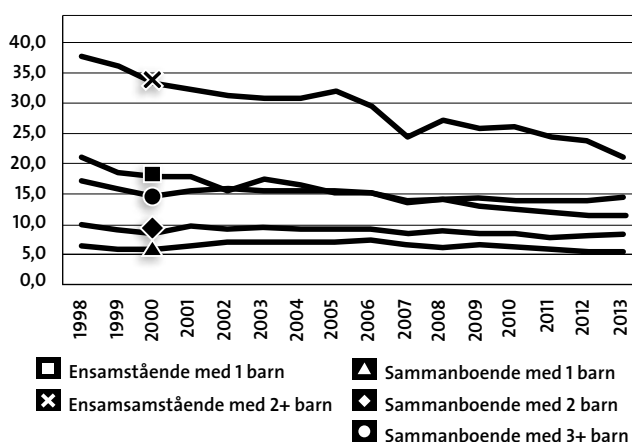
De samboende familjerna har förvisso fått en gradvis försämring sedan 2005 då fyra procent levde i fattigdom. 2013 var motsvarande andel 6 procent, en 40-procentig ökning.

De ensamstående familjerna har dock haft det ekonomiskt svårare under hela perioden. Fram till 2005 har andelen i fattigdom pendlat mellan sju och tio procent, för att därefter öka drastiskt. Med en högsta notering 2008 på över 18 procent är andelen fattiga 17 procent 2013. Detta är nästintill en fördubbling från 2005. En av sex ensamstående föräldrar som arbetar lever i fattigdom. Motsvarande andel bland samboende är en av arton.

5.2.1 Det minskade stödet drabbar ensamhushåll mest

Vad är det då som har genererat den här utvecklingen? Varför lever så många fler familjer i fattigdom i ensamhushåll i dag än tidigare? Det har inte blivit dyrare att ha barn. Det är inte orsaken.

Figur 5.
De familjepolitiska stöden kompenserar inte längre som tidigare

Den ekonomiska familjepolitikens andel (%) av disponibel inkomst per konsumtionsenhet för individer i olika hushållstyper med barn. Individer 0–64 år.

Källa: Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken, Försäkringskassan, Socialförsäkringsrapport 2014

En stor bidragande faktor är istället nedskärningarna i de familjepolitiska stöden under 00-talen. Bland dessa räknas föräldraförsäkring, barnbidrag, bostadsbidrag, underhållsstöd, vårdbidrag bidrag till internationella adoptioner, barnpension och efterlevandestöd till barn. Stöd som tidigare i större utsträckning kompenserade de ensamstående föräldrarna än vad de gör nu.

De statliga ekonomiska stöden har inte följt med prisutvecklingen och har inte längre samma utjämnande verkan som de en gång haft. Enligt Försäkringskassans utvärdering av de familjepolitiska stöden, har de omfördelande effekterna av dessa varit oförändrade sedan 2007.²⁴ Som syns i diagrammet ovan består en allt mindre andel av familjernas disponibla inkomster av dessa stöd, och minskningen är störst bland ensamstående föräldrar med barn.

Försäkringskassan konstaterar också i ”Socialförsäkringsrapport 2014” att den omfördelande effekten av de familjepolitiska stöden minskat över tid, vilket de menar förklarar varför allt fler barnfamiljer inte når över fattigdomsgränsen.²⁵

5.2.2 Fattigdom bland ensamstående föräldrar – en kvinnofråga

Fler lågutbildade än högutbildade kvinnor har ensam vårdnad om sina barn, och fler i den här gruppen får inget utöver underhållsstödet som ekonomisk kompensation från den frånvarande föräldern.²⁶ Detta kombinerat med låga arbetarlöner (återkommer till det längre fram), sämre möjligheter att arbeta heltid och att få barnomsorg på oregelbundna tider, gör att de här familjerna är särskilt sårbara och har större risk att leva i fattigdom.

Underhållsstöd är det bidrag som Försäkringskassan fastslagit och som ska kompensera den frånvarande förälderns bidrag till barnet. Det månatliga beloppet är i skrivande stund 1 273 kronor per månad och barn²⁷, och betalas ut via Försäkringskassan om inte den frånvarande föräldern själv kompenserar minst det beloppet som då kallas underhållsbidrag.

Nästan hälften av alla barn i särlevande familjer får underhållsstöd från Försäkringskassan.

5.2.3 Summering

- En av sex ensamstående föräldrar som arbetar levde i fattigdom 2013. Motsvarande andel bland samboende var en av arton.
- Fram till 2005 var fattigdomen bland både samboende och ensamstående under 10 procent. Efter 2005 har skillnaderna ökat markant.
- Det är nästan dubbelt så vanligt att ensamstående lever i fattigdom vid den senaste mätningen jämfört med 2005.

²⁴ Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken. Försäkringskassan, 2013.

²⁵ Socialförsäkringsrapport 2014. Försäkringskassan, 2015.

²⁶ Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll. Socialförsäkringsrapport 2011:5. Försäkringskassan, 2011.

²⁷ Med största sannolikhet kommer denna summa att höjas med 300 kronor per månad under hösten 2015. Detta var dock ännu inte konstaterat vid tiden för rapportens skrivande.

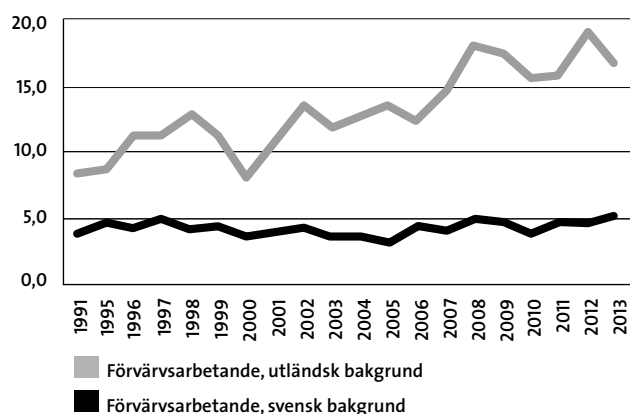
- 17 procent av de ensamstående jämfört med 6 procent av de samboende föräldrarna som förvärvsarbetar lever i fattigdom.
- De familjepolitiska stöden har inte följt med i prisutvecklingen och kompenserar inte längre som tidigare. Särskilt slår detta mot ensamstående föräldrar som oftast är kvinnor.

5.3 Working poor bland utlandsfödda föräldrar

I den här rapportens statistik finns 2 100 000 föräldrar. Ungefär 400 000 av dessa är födda utomlands och 1 700 000 svenskfödda. Av detta kan vi sluta oss till att 93 procent av de svenskfödda och 70 procent av de utlandsfödda är i någon form av förvärvsarbete. Att sysselsättningsgraden skiljer sig kan förklaras av att många utlandsfödda nyligen har kommit till Sverige, men också av strukturella svårigheter att få arbete i ett nytt hemland.

Bland de förvärvsarbetande finns en tydlig skillnad i inkomststandard mellan familjer med svensk respektive utländsk bakgrund som syns i diagrammet nedan.

Figur 6.
Skillnaden i fattigdom mellan förvärvsarbetande med utländsk och svensk bakgrund. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991-2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande, 20-64 år, arbetare, tjänstemän, arbetare med barn 0-19 år respektive tjänstemän med barn 0-19 år

Källa: SCB

Bland föräldrar med svensk bakgrund i arbete har andelen fattiga ökat marginellt, från knappt 4 procent 1991 till drygt 5 procent 2013. Ökningen är betydligt mer markant bland föräldrar med utländsk bakgrund i förvärvsarbete. 1991 var det dubbelt så vanligt att leva i fattigdom som utlandsfödd än som svenskfödd. Men sedan början av 00-talet har fattigdomsprevalensen bland utlandsfödda varit ungefär tre gånger större.

²⁸ Katarina Katz et al. Unga invandrare – Utbildning, löner och utbildningsavkastning. IFAU, 2013.

2013 var en av sex utlandsfödda föräldrar med jobb fattiga, jämfört med var tjugonde svenskfödd. Till skillnad från jämförelsen mellan ensamstående och samboende föräldrar går detta inte att förklara med ett naturligt bortfall av den ena förälders inkomst till familjens försörjning. Det är inte heller de familjepolitiska stödets minskade betydelse för familjers ekonomi som är den primära förklaringen. I stället är det själva arbetets intäkt som är den troligaste anledningen, att allt fler utlandsfödda inte får tillräckligt betalt för sitt arbete. Därmed ligger det nära till hands att anta att en ökad diskriminering på arbetsmarknaden är en orsak bakom detta.

5.3.1 Varför får utlandsfödda sämre löner än svenskfödda?

Enligt en rapport från IFAU från 2013 är lönediskriminering ett utbrett problem bland utlandsfödda. Även de som kom till Sverige som små barn har lägre löner än vad motsvarande svenskfödda har. Särskilt diskrimineras personer med ursprung i Afrika, Asien och Sydamerika.²⁸ Det finns flera orsaker till sådana löneskillnader, orsaker som inte bara studerats i Sverige utan även internationellt. Att utlandsfödda har sämre kontaktnät, ”fel” typer av kunskaper eller utbildning från hemlandet och sämre kunskap i språket nämns ofta i litteraturen.

Födelseland	Månadslön (i kronor)
Sverige*	26 719
Finland	25 044
Norge, Danmark, Island	25 844
F.d. Jugoslavien	23 979
Östeuropa 2	29 601
Östeuropa 3	24 448
Polen	25 658
Västländer	26 569
Sydeuropa	24 823
Chile	22 203
Latinamerika	22 695
Afrikas horn	21 543
Övriga Afrika	23 210
MENA**	22 558
Iran	24 363
Turkiet	22 287
Ostasien	27 708
Sydasien	22 533
Övriga Asien	22 335

* Endast de med minst en svenskfödd förälder

** MENA betecknar Nordafrika och Mellanöstern

I IFAU:s rapport studeras enbart individer som invandrat före 16 års ålder. Den högsta utbildningen som personerna fått är från Sverige och språkkunskaperna är generellt bra. Däremot kan skillnader i kontaktnät vara en delförklaring till löneskillnaderna. Men enligt rapportförfattarna är diskriminering den största förklaringen.

Rapporten har jämfört de reella löneskillnaderna, vilka är påtagliga mellan utlandsfödda och svenskfödda. Ovan syns månadslöner för män med liknande arbetsuppgifter uppdelat efter födelseland (skillnaderna för män är något större än för kvinnor). Lönerna är påtagligt ojämna, där så kallade synliga minoriteter, personer med utomeuropeisk bakgrund, får betydligt lägre betalt än svenskfödda. Sämst tjänar män från Afrikas horn, mer än 5 000 kronor mindre i månaden än jämförbara personer med svensk bakgrund. Slutsatserna av studien är att diskriminering förvisso är både svårgreppbart och svårsmätbart som fenomen. Men genom att titta på utlandsfödda som är uppvuxna här och gått i ett svenskt utbildningssystem synliggörs förklaringar som annars kan bortförklaras. Det går helt enkelt inte att förklara de stora löneskillnaderna som uppmäts mellan svensk- och utlandsfödda annat än genom diskriminering.

Andra studier har visat på liknande resultat. Bland annat gjordes en undersökning där det visades att arabisk klingande namn och utländska examina i arbetsansökningar i betydligt lägre utsträckning blev kallade till anställningsintervjuer än likvärdiga sökanden med svensk klingande namn och utbildningar.²⁹

Detta stärker tesen att inkomstskillnaderna är ett strukturellt problem, och att det även inom gruppen utlandsfödda finns de som har det svårare än andra att få ett bra jobb med en bra lön, på grund av sitt ursprung.

5.3.2 Summering

- Bland personer med svensk bakgrund i arbete har marginellt fler blivit fattigare under senare år, med en ökning från knappt 4 procent 1991 till drygt 5 procent 2013.
- 1991 var det dubbelt så vanligt att leva i fattigdom som utlandsfödd än som svenskfödd. 2013 var en av sex utlandsfödda föräldrar med jobb fattiga jämfört med var tjugonde svenskfödd.
- Orsaken till skillnaden i fattigdomsnivåer mellan personer med utländsk respektive svensk bakgrund är till stor del strukturell diskriminering på arbetsmarknaden. Utlandsfödda med likvärdig kunskap och utbildning tjänar generellt mindre än svenskfödda.

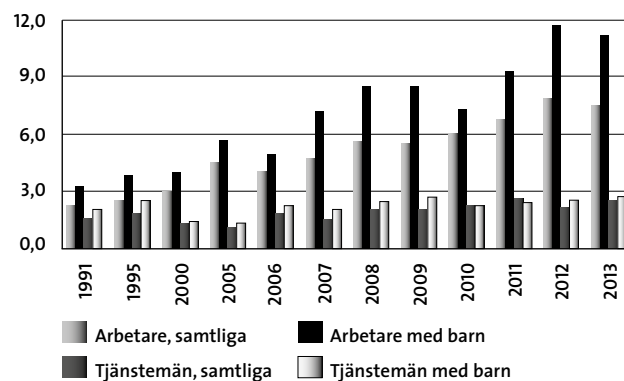
5.4 Working poor ett klassproblem?

Som syns i diagrammet nedan har fattigdomen bland arbetare ökat över tid. För att åter illustrera skillnaden i inkomstnivåer bland "samtliga förvärvsarbetande" och "förvärvsarbetande med barn", jämförs här "arbetare", "arbetare med barn", "tjänstemän" och "tjänstemän med barn".

Skillnaden mellan arbetare i stort (vita staplar) och arbetare med barn (mörkgrå staplar) är slående och har varit så under hela mätperioden. Fram till 2006 var ungefär en procentenhet

bland arbetare med familj fattiga jämfört med gruppen arbetare generellt. Därefter har differensen mer än fördubblats. Vid den senaste mätningen 2013 har skillnaden ökat till nästan fyra procentenheter.

Figur 7. Skillnaden i fattigdom mellan samtliga arbetare, arbetare med barn, samtliga tjänstemän och tjänstemän med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år, utlandsfödda respektive svenskfödda.

Källa: SCB

Avståndet mellan de två grupperna har fyrdubblats sedan 2006. Hade vi kunnat jämföra mellan "arbetare med barn" och "arbetare utan barn" hade vi sett ännu större skillnader.

Granskar vi de två högra staplarna för varje år i diagrammet ovan, syns även en viss skillnad mellan "samtliga tjänstemän" (svarta staplar) och "tjänstemän med barn" (ljusgrå staplar). Differensen är dock marginell, inte ens en procentenhet. Som mest är det 0,7 procentenheter vanligare att tjänstemän med barn är fattiga än samtliga tjänstemän mellan åren 1995 och 2009.

Det som är mest markant i bilden är dock skillnaden mellan arbetare och tjänstemän och hur avståndet mellan staplarna ökat över tid. 1991 var differensen väldigt liten. 2 respektive 3 procent av tjänstemännen med barn och arbetarna med barn, levde i fattigdom. 2006 hade skillnaden ökat något, 2 procent av tjänstemännen och 5 procent av arbetarna var fattiga. Sedan går grupperna raskt isär. Tjänstemannaföräldrarna är kvar på 2 till 3 procent, medan arbetarföräldrarna får det allt sämre. 2008 är 9 procent av arbetarna med familj fattiga, och vid senaste mätningen 2013 är hela 11 procent fattiga.

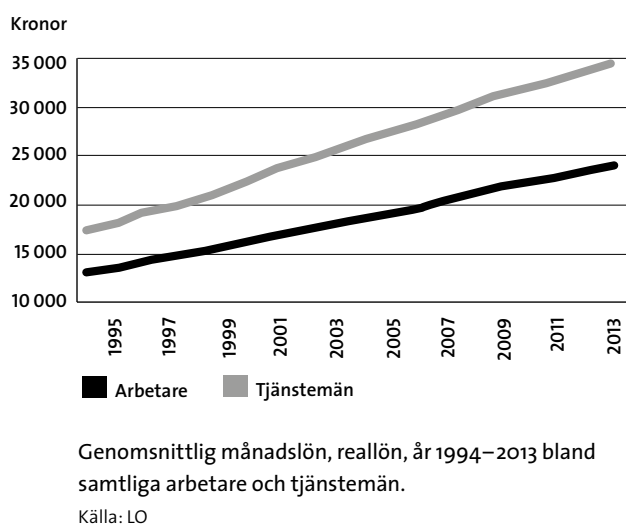
Utvecklingen har gått snabbt. 1991 var det 1,5 gånger vanligare att som arbetare med barn leva i fattigdom jämfört med tjänstemän med barn. 2006 var det dubbelt så vanligt och 2013 fyra gånger vanligare.

²⁹ Magnus Carlsson et al. Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad – resultat från ett fältexperiment. *Ekonomisk Debatt* 2007:3, 2007.

LO:s Löneskillnadsrapport bekräftar den här bilden. 2013 var medellönen för en tjänsteman 34 600 kronor per månad och 24 000 kronor per månad för en arbetare. Löneskillnaden var alltså 10 600 kronor mellan en arbetare och en tjänsteman, hela 45 procent. LO konstaterar därmed att lönegapet befinner sig på historiskt stora nivåer, inte sedan 1934 har en sådan inkomstskillnad uppmätts.

I diagrammet nedan illustreras hur löneökningarna har utvecklats över tid för arbetare respektive tjänstemän. Sedan 1994 har reallöneökningen varit 97 procent för tjänstemän och 84 procent för arbetare. Tjänstemännen har alltså fått mer pengar för sitt arbete jämfört med arbetarna.³⁰

Figur 8.
Genomsnittlig månadslön för arbetare respektive tjänstemän. Reallön.

5.4.1 Summering

- Arbetare blir allt fattigare och får relativt allt lägre inkomster. Detta intygar bland annat LO som i ”Löneskillnadsrapport 2014” visar att arbetare har fått 13 procentenheter lägre reallöneutveckling än tjänstemännen sedan 1994.
- Fattigdomen bland arbetare med barn ökar mer än bland arbetare generellt. Gapet mellan grupperna har nästan fyrdubblats sedan 2006.
- Skillnaden i fattigdom mellan tjänstemän och arbetare har ökat markant under de senaste åren. 1991 var det 1,5 gånger vanligare att som arbetare med barn leva i fattigdom jämfört med tjänstemän med barn. 2006 var det dubbelt så vanligt och 2013 fyra gånger vanligare.

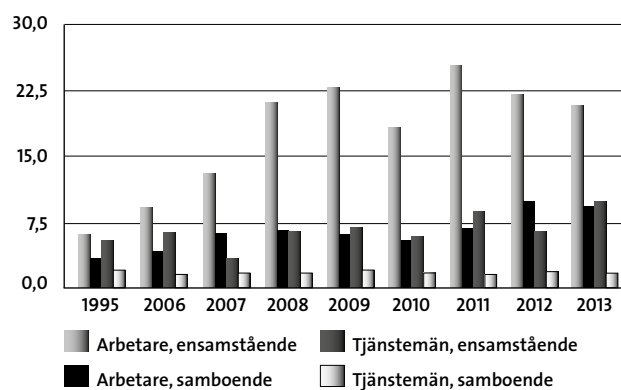
³⁰ Mats Larsson. Lönerapport 2014. LO, 2014.

5.5 Ensamstående arbetarföräldrar särskilt utsatta

Hur ser fattigdomsnivån ut för arbetare med barn som är ensamstående? Tidigare i rapporten konstaterades att ensamstående har fått det allt sämre ekonomiskt under 2000-talet. Dessutom ökar fattigdomen bland arbetare.

När statistiken för ensamstående förvärvsarbetande med barn och arbetarföräldrar sätts ihop är det tydligt att den försämring som vi sett tidigare i rapporten också slår igenom här. Tjänstemannaföräldrar som är samboende har haft en stabil ekonomisk utveckling, där fattigdomsandelens legat på runt 2 procent sedan mätningens början. Samboende arbetarföräldrar har däremot fått det mycket sämre. 1995 levde knappt 4 procent av dessa i fattigdom, jämfört med nästan 10 procent 2013. Mer än dubbelt så många lever i fattigdom i slutet jämfört med början av den perioden.

Figur 9.
Skillnaden i fattigdom mellan samboende tjänstemän, ensamstående tjänstemän, samboende arbetare och ensamstående arbetare. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1995, 2006–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år. Ensamstående respektive samboende arbetare respektive tjänstemän.

Källa: SCB

Ensamstående tjänstemannaföräldrar har också fått det sämre, bara en något större andel än samboende arbetare är fattiga. Från knappt 6 procent 1995 lever 10 procent i fattigdom 2013. Detta tyder troligtvis som tidigare påpekat på att de familjepolitiska stöden inte tillräckligt kompenserar ekonomiskt, liksom att även tjänstemannakvinnor har relativt lägre löner.

Men värst har de ensamstående arbetarna det ställt. 6 procent av dessa levde i fattigdom 1995, hela 25 procent 2011 och 21 procent vid den senaste mätningen 2013. Från 1995 är det mer än tre gånger vanligare att ensamstående arbetare med barn lever i fattigdom än samboende tjänstemän med barn. 2010 har skillnaden ökat till nio gånger och 2013 till hela tio gånger.

5.5.1 Summering

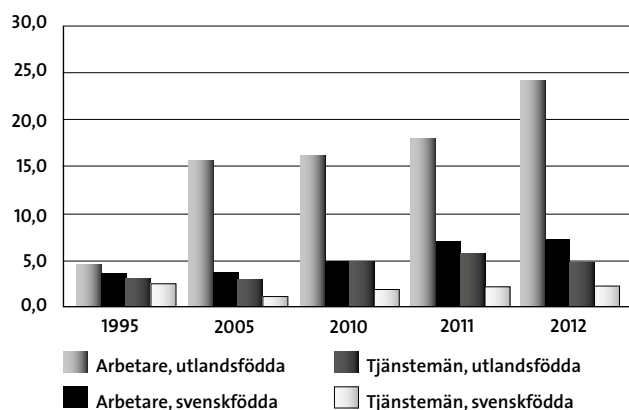
- Det är tio gånger större risk att en ensamstående arbetare med familj lever i fattigdom än en samboende tjänsteman med familj, en skillnad som har ökat drastiskt under de senaste åren.
- Var tionde ensamstående tjänstemannaförälder lever i fattigdom. Sannolikheten har nästan fördubblats sedan 2006 och är fem gånger större jämfört med en samboende tjänstemannaförälder.
- Bland samboende arbetare med familj levde knappt 4 procent i fattigdom 1995, jämfört med nästan 10 procent 2013.

5.6 Var fjärde utlandsfödd arbetarförälder fattig

Den här studien har tidigare visat på den ökade sannolikheten att som utlandsfödd leva i fattigdom trots arbete. Dessutom har det konstaterats att arbetare med barn får det allt sämre jämfört med tjänstemän med barn. Hur ser det då ut om arbetare med utländsk bakgrund med barn jämförs med svenskfödda dito? Eller när svenskfödda respektive utlandsfödda tjänstemannaföräldrar ställs mot varandra?

Bilden nedan visar utvalda år, eftersom statistiken inte kunde tas fram för samtliga år, då underlaget var för litet.

Figur 10.
Skillnaden i fattigdom mellan utlandsfödda arbetare, svenskfödda arbetare, utlandsfödda tjänstemän och svenskfödda tjänstemän. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år, utlandsfödda respektive svenskfödda, arbetare respektive tjänstemän.

Källa: SCB

1995 var skillnaderna mellan de fyra staplarna relativt små. Knappt 5 procent av de utlandsfödda arbetarföräldrarna (ljusgrå staplar), jämfört med knappt 4 procent av de svenskfödda (mörkgrå staplar) levde i fattigdom. Tjänstemannaföräldrarna,

både de svenskfödda (svarta staplar) och utlandsfödda (beige) hade låga fattigdomsnivåer. Skillnaden dem emellan var endast en halv procentenhet, 2,5 respektive 3 procent.

Tio år senare har mycket ändrats. De tre högra staplarna är i stort sett oförändrade, förutom de svenskfödda tjänstemannaföräldrarna där endast 1 procent levde i fattigdom. Men andelen utlandsfödda arbetare i fattigdom har under perioden tredubblats.

Efter 2005 syns en gradvis försämring hos samtliga grupper. 2013 levde 3 procent av de svenskfödda tjänstemannaföräldrarna, 5 procent av de utlandsfödda tjänstemannaföräldrarna, 7 procent av de svenskfödda arbetarföräldrarna och 24 procent av de utlandsfödda arbetarföräldrarna i fattigdom.

Tjänstemännen med utländsk bakgrund och familj levde 2013 i mer än dubbelt så hög utsträckning i fattigdom som de svenskfödda dito. Den här utvecklingen syns efter 1995 och håller sig relativt konstant fram till i dag.

Varför är utlandsfödda föräldrarna så överrepresenterade i fattigdom trots att de förvärsarbetar precis som de svenskfödda? Och varför ökar den här trenden över tid? Enligt IFAU:s rapport som nämndes tidigare är diskriminering en stor faktor till skilld lönesättning för svenskfödda respektive utlandsfödda personer.³¹

Det är också stor skillnad i hur utbildning värderas och om personerna är över- eller underutbildade som svensk- eller utlandsfödda. Fler personer med utländsk bakgrund är överutbildade för sitt yrke och får inte en lön i enlighet med sin utbildningsnivå. Enligt en rapport från Statistiska Centralbyrån arbetar en femtedel av de utrikes födda med en högskoleutbildning förvärvat utanför Sverige med jobb som inte kräver högskolekompetens.³²

5.6.1 Summering

- 2013 var det tre gånger vanligare att en utlandsfödd jämfört med en svenskfödd arbetare med familj levde i fattigdom.
- Det är dubbelt så vanligt att en utlandsfödd tjänsteman med barn är fattig jämfört med en svenskfödd tjänsteman med barn.
- Det är hela elva gånger större risk att en utlandsfödd arbetare med barn är fattig än en svenskfödd tjänsteman med barn. Skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän har ökat över tid, särskilt mellan utlandsfödda arbetare och tjänstemän.
- Var fjärde arbetarförälder med utländsk bakgrund lever i fattigdom.

³¹ Mikael Lindahl et al. Intergenerationell rörlighet i inkomster och utbildning – en analys av fyra generationer. IFAU, 2012.

³² SCB: scb.se

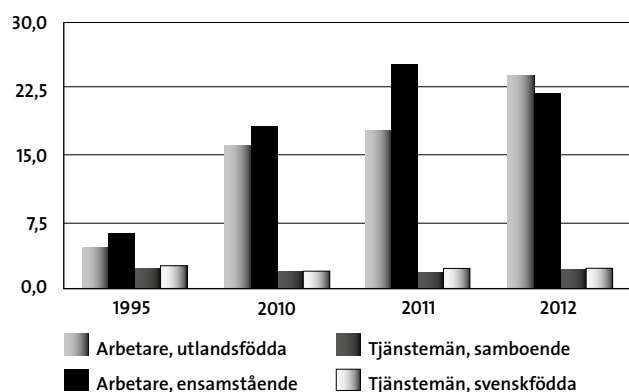
5.7 Vilka har fått det bäst respektive sämst?

För att kunna dra några slutsatser om utvecklingen av working poor och vad som måste göras för att minska detta, behöver vi titta ännu närmare på de olika grupperna, arbetare, ensamstående, samboende, utlandsfödda och svenskfödda föräldrarna med jobb. Den statistik som presenterats hittills visar att fattigdomen är större bland föräldrar som är ensamstående, utlandsfödda och arbetare. Men går det att konstatera att en av dessa faktorer är dominerande som förklaring till den ökande fattigdomen? Genom att titta närmare på resultaten kan vi försöka se om några trender och tendenser blir tydliga.

Som ett första steg behandlas frågan om vilka grupper som har fått det sämst respektive bäst ekonomiskt under den undersökta perioden.

De som gynnats mest under den här perioden är tjänstemännen. Men inte bara tjänstemän som grupp utan särskilt tjänstemännen med svensk bakgrund och som är sammanboende. Detta är inte konstigt, att leva i ett hushåll med åtminstone en, tjänstemannainkomst, som dessutom i regel är högre som svenskfödd, ger troligtvis en stor ekonomisk stabilitet. Skulle statistiken för tjänstemän läggas samman med svensk bakgrund som är samboende till en grupp, skulle vi förmodligen hitta de ekonomiska "vinnarna". Men eftersom urvalet till den här studien inte kan fokusera på så små grupper går det inte att ge några siffror på det.

Figur 11.
Skillnaden i fattigdom mellan utlandsfödda arbetare, ensamstående arbetare, svenskfödda tjänstemän och samboende tjänstemän. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år, utlandsfödda arbetare, ensamstående arbetare, samboende tjänstemän respektive svenskfödda tjänstemän.

Källa: SCB

Om de svenskfödda, samboende tjänstemannaföräldrarna har det bäst ekonomiskt är det inte svårt att fastställa att arbetarföräldrar med utländsk bakgrund och som är ensamstående har det sämst. De här grupperna har fått det så pass mycket sämre

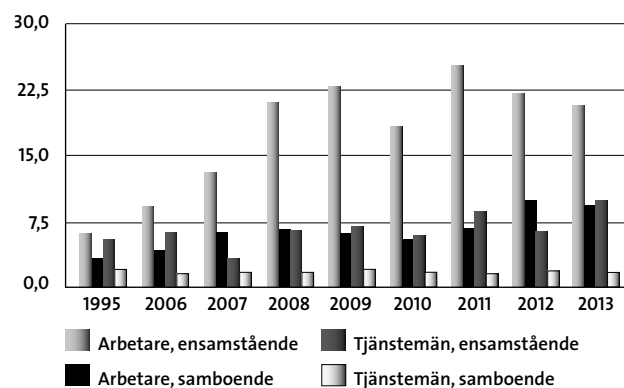
under 2000-talet och har inte alls haft den stabila ekonomiska utveckling som de samboende, svenskfödda tjänstemännen. En person som lever i fattigdom idag och som jobbar är troligtvis antingen ensamstående, har en utländsk bakgrund eller har ett arbetaryrke. Risken är också stor att inte bara en utan flera av dessa tre faktorer stämmer in på den personen. Tyvärr begränsar det relativt små grupperna i underlaget från att sätta samman utrikes födda, ensamstående och arbetare till en grupp, för att se hur stor fattigdomen är bland dessa i den här rapporten. Men vi kan utgå ifrån att den ekonomiska utsattheten bland familjer i dylika situationer är stor.

5.7.1 Vad bidrar mest till fattigdomen?

För att undersöka vad som verkar vara den dominerande faktorn bakom fattigdomen hos en förvärvsarbetande förälder, kan det vara fördelaktigt att titta på statistiken ytterligare en gång.

Fattigdom kopplat till klass ser ut att väga relativt tungt vid en närmare titt på nedanstående diagram. Visserligen är fattigdomen bland ensamstående arbetare dubbelt så vanligt jämfört med samboende arbetare. Men de samboende arbetarna har i sin tur också fått det betydligt sämre ekonomiskt jämfört med de samboende tjänstemännen. Det är tre gånger vanligare att samboende arbetarföräldrar är fattiga än de samboende tjänstemannaföräldrarna.

Figur 12.
Skillnaden i fattigdom mellan samboende och ensamstående arbetare, samt samboende och ensamstående tjänstemän. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1995, 2006–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år. Ensamstående respektive samboende, arbetare respektive tjänstemän.

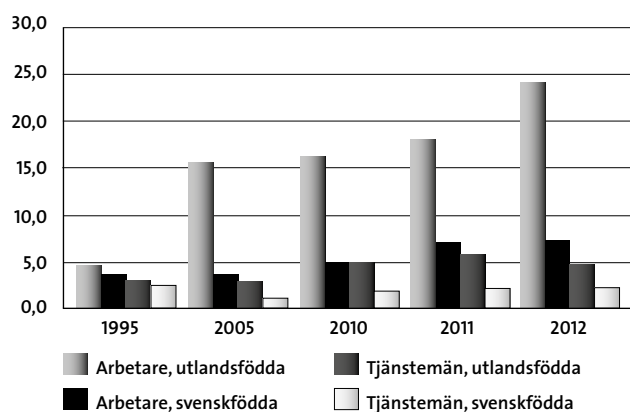
Källa: SCB

De ensamstående arbetar- och tjänstemannaföräldrarna har fått det ekonomiskt svårare över tid, vilket delvis beror på samma orsaker som för arbetare i gemen: sämre löneutveckling och ökad polarisering på arbetsmarknaden. Dessutom har de drabbats av

mindre kompensatoriska familjepolitiska stöd. Eftersom ungefär 80 procent av de ensamstående är mammor, finns även mer könsspecifika orsaker till den ekonomiska försämringen för gruppen. Att färre arbetar heltid och att kvinnors löneutveckling dessutom halkar efter är viktiga förklaringar.

Ser vi återigen på diagrammet med fattigdomsutvecklingen bland föräldrar i arbetar- eller tjänstemannayrken med utländsk respektive svensk bakgrund, är även här sambandet mellan klass och fattigdomsviktig. Mentillskillnadfrändetidigare diagrammet har arbetare med utländsk bakgrund i så mycket större utsträckning drabbats av fattigdom än arbetare som är svenskfödda eller utlandsfödda tjänstemän. Det är hela elva gånger större risk att leva i fattigdom som utlandsfödd arbetarförälder än som svenskfödd tjänstemannaförälder. Den stora skillnaden syns ingen annanstans i den här statistiken.

Figur 13.
Skillnaden i fattigdom mellan utlandsfödda och svenskfödda arbetare, samt utlandsfödda och svenskfödda tjänstemän. Samtliga med barn.

Den relativa fattigdomen år 1991–2013 i procent, fördelat på samtliga individer som är förvärvsarbetande 20–64 år, med barn 0–19 år, utlandsfödda respektive svenskfödda, arbetare respektive tjänstemän.

Källa: SCB

Utlandsfödda arbetare har inte bara haft en sämre löneutveckling jämfört med tjänstemännen i stort. De är även i stor utsträckning offer för lägre lönesättning just för att de är utlandsfödda. Och polariseringen på arbetsmarknaden drabbar i högre grad utlandsfödda än svenskfödda. Att i högre utsträckning vara överutbildad, överkvalificerad, att ha sämre nätverk och mindre know-how på arbetsmarknaden, bidrar till att en utlandsfödd ofta har svårare att få de jobb personen söker och som hen teoretiskt borde kunna få. Löneläget är ofta sämre och förhandlingsläget för den anställde dåligt, både för att kunna driva upp sin lön och för att få en bra löneutveckling.

Faktum är att alla tre faktorerna, klass, ensamstående och utländsk bakgrund, väger tungt som förklaring till fattigdom. Men när de kombineras är det tydligt att de tillsammans blir ännu mycket tyngre. Klass och utländsk bakgrund verkar vara

de två enskilda faktorerna som försämrats mest över tid och som tillsammans ger störst sannolikhet för fattigdom. Var fjärde utlandsfödd arbetarförälder är fattig.

5.7.2 Summering

- Vinnarna i den ekonomiska inkomstutvecklingen är tjänstemännen och framför allt de samboende och svenskfödda tjänstemännen med familj. 98 procent av dessa lever över fattigdomsgränsen. Trenden hos de här grupperna över tid är relativt oförändrad.
- De största förlorarna är arbetarna, och särskilt de ensamstående och utlandsfödda arbetarföräldrarna. Var femte respektive var fjärde av dessa lever i fattigdom.
- De här grupperna har också fått det betydligt värre över tid. Andelen ensamstående arbetarföräldrar som är fattiga har fördubblats sedan början av 90-talet. Bland utlandsfödda arbetare med familj har andelen femdubblats.
- Det är tio gånger vanligare att som ensamstående arbetarförälder leva i fattigdom jämfört med en samboende tjänstemannaförälder. Det är elva gånger vanligare att en utlandsfödd arbetare med familj är fattig jämfört med en svenskfödd dito.

6. Slutsats: Visst lönar det sig att jobba?

En enkel fråga förtjänar ett enkelt svar. Men att besvara frågan om det lönar sig att jobba är omöjligt utan en viss reservation. För det beror nämligen på.

Sett till de ekonomiska förhållandena bland personer som står utanför arbetsmarknaden är det tydligt att förvärvsarbete är att föredra. Det är hela tolv gånger större risk att leva i fattigdom som ickearbetande än som förvärvsarbetande. Så utifrån den jämförelsen är svaret enkelt. Ja, det lönar sig att jobba framför att inte jobba.

Tittar man i stället närmare på den ekonomiska situationen inom gruppen förvärvsarbetande, växer en delvis annan och mer komplex bild fram. Fattigdomen har ökat bland dem som har jobb i stort. Och särskilt har den ökat bland personer i vissa grupper. Föräldrar har högre risk att leva i fattigdom än personer utan barn. Ensamstående föräldrar är i större utsträckning fattiga än samboende, liksom att utlandsfödda med familj i större utsträckning är fattiga än svenskfödda. Och arbetare är fattigare än tjänstemän.

Det problematiska är att fattigdomen ökat bland dessa grupper över tid, och särskilt sedan den förra regeringen kom till makten 2006. En hel del förändringar genomfördes av Alliansregeringen som både påverkade ojämlikheten på arbetsmarknaden genom arbetslinjen, liksom genom andra förändringar såsom ett allt mindre ekonomiskt stöd till ensamstående och barnfamiljer i allmänhet.

Bland personerna utanför arbetsmarknaden har fattigdomen fördubblats sedan 2013 jämfört med 2005. Arbetare med barn har också fått en fördubblad fattigdomsrisk under perioden liksom ensamstående föräldrar med jobb. Bland ensamstående föräldrar i arbetaryrken lever mer än var femte i fattigdom, liksom en fjärdedel av utlandsfödda arbetarföräldrar. Dessa har alla fått det radikalt sämre sedan Alliansregeringens tillträde. Samtidigt har svenskfödda tjänstemän och sammanboende med familjer fått det allt bättre eller ligger på samma låga fattigdomsnivå som tidigare.

6.1 Kan vi få ett samhälle utan working poor?

För att kunna utforma policies för ett mer jämlikt Sverige, har den här rapporten tittat närmare på fenomenet working poor. Det är något som inte stämmer i ett välfärdsland när allt fler förvärvsarbetande inte klarar sig ekonomiskt.

I den här rapporten har några av de grupper som drabbats hårdast av de senaste årens politik undersökts. Grupper som fått det allt sämre trots att de gör allt rätt. De har följt Alliansregeringens arbetslinje, de jobbar men lyckas ändå inte få det att gå ihop ekonomiskt.

Att särskilt se till barnfamiljer är naturligt. Ett hushåll med fler att försörja behöver skäligen inkomster som täcker samtliga i hushållets behov. Här är inte bara lönen en avgörande intäkt utan även stöd och bidrag såsom barnbidrag, underhållstöd och bostadsbidrag för att nämna några. Att barnhushåll inte lever i fattigdom är viktigt ur fler aspekter. Barn är växande individer med särskilda behov, och som formas mycket starkt av både uppväxtmiljö och uppväxtvillkor. Då vi vet att fattigdom och ohälsa ofta ärvs från generation till generation är barnhushåll alldeles särskilt viktigt att hålla ovanför fattigdomsgränsen.

Att ensamstående föräldrar oftare har det knapert är väl belagt och ingenting konstigt, eftersom det bara är en i stället för två intäkter som hushållet lever på. Då den här gruppen till ungefär 80 procent består av kvinnor, är könsspecifika lösningar som rätt till heltid, att motverka kvinnors lönediskriminering och flexibel barnomsorg viktiga komponenter. Dessutom är de familjepolitiska stöden av särskilt stor vikt i de här hushållens totala inkomst.

Även utlandsfödda personers större risk för fattigdom är ingenting nytt. Men eftersom vi i denna studie tittar på personer i förvärvsarbete går det inte att vifta bort problematiken med förändringar om nyanlända och misslyckad integration. De här personerna är i arbetsmarknaden, och är de facto i stor utsträckning integrerade. Ändå är de i så mycket högre grad fattiga än de svenskfödda. Som visat i den här rapporten är det till stor del diskriminering som ligger bakom de skilda villkoren mellan utlands- och svenskfödda. Även svårigheter att få kvalificerade jobb på grund av utländska utbildningar och alltför komplicerade processer för validering kan vara förklaringar.

Att arbetare tjänar mindre än tjänstemän är ingenting som förvånar. Det ska löna sig med en högre utbildning, och detta syns ofta i lönekuvertet. Att fattigdomen ökar så drastiskt bland arbetare är dock anmärkningsvärt, och särskilt att den så tydligt ökar bland både ensamstående och utlandsfödda arbetare med familjer. En generell förklaring till arbetares sämre löneutveckling är den polarisering på arbetsmarknaden som blivit allt tydligare. Förutom detta finns ett hopkok av bakomliggande anledningar, men troligtvis är de könsspecifika orsakerna bakom framför allt de ensamståendes svåra situation, liksom de diskriminerande orsakerna bakom de utlandsföddas situation, ännu tydligare och starkare inom arbetaryrkena.

7. Policyförslag för ett mer jämlikt Sverige

- Alliansregeringens jobblinje behöver göras om helt. Det ska inte straffa sig att vara utan arbete, det ska i stället uppmuntras att söka sådana jobb som personer önskar och är kvalificerade till. A-kassan och sjukersättningen måste höjas och möjligheten att utförsäkras tas bort.
- De familjepolitiska stöden behöver ses över så att de bättre kompenserar de familjer som bäst behöver dem. Särskilt stöden till ensamstående föräldrar måste skärpas, såsom underhållsstödet och det behovsprövade bostadsbidraget. Allt fler familjer separerar och det måste vara ekonomiskt görbart för en ensamstående arbetarkvinna att försörja sina barn.
- Kvinnors löner och arbetsmiljö behöver ses över för att bli mer jämlika männens. En central del i detta är allas rätt till heltid, men också att det ska vara fysiskt och psykiskt möjligt att arbeta heltid utan att gå under.
- En flexibel barnomsorg måste införas som göra det enklare för familjer i allmänhet och ensamstående föräldrar i synnerhet att jobba mer och få en högre inkomst. Nattis – barnomsorg på kvällar, nätter och helger behöver införas i alla kommuner.
- Diskrimineringen av utlandsfödda behöver tas på större allvar och regleras hårdare. Ingen ska kunna få en sämre lön än någon annan på grund av sitt ursprung. Diskrimineringslagstiftning behöver ses över och det måste bli lättare att anmäla och få upprättelse för fall av diskriminering i arbetslivet.
- Personer med utländsk bakgrund med en utomsvensk utbildning måste få snabbare och en rättssäker validering, och legitimering, liksom kvalitativa tilläggsutbildningar för att utan onödig fördröjning kunna arbeta utifrån sina förutsättningar.
- Arbetsmarknadens parter behöver arbeta för en utjämning mellan de olika grupperna på arbetsmarknaden inom lönebildningen, och särskilt se till de mer eftersatta: kvinnor och personer med utländsk bakgrund.

Referenslista

- Carlsson, Magnus m. fl. *Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad – resultat från ett fältexperiment*. Ekonomisk Debatt 2007:3, 2007.
- Heidmark, Thomas. *Rika män lever sju år längre än fattiga*. Riksbankens Jubileumsfond, 2014-04-09.
- Jonsson, Jan O. *Fattigdomens förändring, utbredning och dynamik*. Social rapport 2010. Socialstyrelsen, 2010.
- Katz, Katarina m.fl. *Unga invandrare – Utbildning, löner och utbildningsavkastning*. IFAU, 2013.
- Köhler, Lennart, *Barnhälsoindex*. NHV 2013.
- Larsson, Mats. *Lönerapport 2014*. LO, 2014.
- Lindahl, Mikael m.fl. *Intergenerationell rörlighet i inkomster och utbildning – en analys av fyra generationer*. IFAU, 2012.
- Nationalencyklopedin: www.ne.se
- Nilsson Anders m.fl. *Kriminalitet och livschanser*. Institutet för framtidsstudier, 2009.
- Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling*. BRÅ, 2009.
- Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken*. Försäkringskassan, 2013.
- SCB: www.scb.se
- Socialförsäkringsrapport 2014*. Försäkringskassan, 2015.
- Stenberg, Lina. *Ensam är fattig*. Rädda Barnen, 2006.
- Stenberg, Lina. *Jobbar – men ändå fattig*. Tankesmedjan Tiden, 2013.
- Stewart, Kitty m.fl.. *Does money affect children's outcomes?* The London School of Political Science and Economics, 2013.
- Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll*. Socialförsäkringsrapport 2011:5. Försäkringskassan, 2011.
- The European Anti-Poverty Network: <http://www.eapn.eu/en/what-is-poverty/how-is-poverty-measured>, 26 mars 2015.
- Unicef: <http://www.unicef.org/sowc05/english/povertyissue.html>, 26 mars 2015.
- Åberg, Rune. *Tjugohundratalets arbetsmarknad – fortsatt upp-kvalificering eller jobbpolarisering?* Ekonomisk debatt, 2013.

Tankesmedjan Tiden vill stimulera progressiv debatt kring de avgörande frågor samhället står inför. Globaliseringen, klimatet, arbetslösheten och den ökande ojämlikheten i resurser och möjligheter.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att göra progressiv politik i en tid som är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk, låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi ger bland annat ut debattskrifter, tar fram rapporter och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden innefattar även tidskriften Tiden Magasin.

tankesmedjan
TIDEN

Tankesmedjan Tiden
Box 522
101 30 Stockholm
www.tstiden.se